

Kredietcrisis treft flexwerker

Nederland telt in vergelijking tot het buitenland veel werknemers met flexibele arbeidscontracten. Volgens een DNB-enquête onder Nederlandse bedrijven zullen flexwerkers flink kunnen worden getroffen door de kredietcrisis, met een fors oplopende werkloosheid tot gevolg in 2009, veel forser dan tot dusverre voorzien.

In een zeer kort tijdbestek zijn de vooruitzichten voor de Nederlandse economie sterk verslechterd. Was tot voor kort de Nederlandse producent positief gestemd, in enkele maanden tijd is de stemming compleet omgeslagen. Bedrijven zijn plotseling veel somberder over de orderpositie. Vraaguitval komt zowel vanuit het buitenland met een inzakkende wereldhandel als vanuit het binnenland door een terughoudende consument. De kwestie is hoe het Nederlandse bedrijfsleven op deze plotselinge negatieve vraagschok zal reageren. Reageren bedrijven door hun prijzen te verlagen, hun winstmarges te verkleinen, met een kostenreductie of productievermindering? In november 2007 is deze, toen nog hypothetische, vraag aan een representatieve dwarsdoorsnede van Nederlandse ondernemers voorgelegd. Ruim duizend personen, geselecteerd uit een omvangrijk TNS-NIPO-panel van hoger management en eigenaren, hebben aan de enquête meegewerkt.

Reactie van Nederlandse bedrijven op vraaguitval

Uit de enquête komt naar voren dat twee van de drie ondervraagde ondernemingen kostenreductie als belangrijke maatregel zien bij een sterke daling van de vraag. Aanpassing van de winstmarges of de prijzen volgen op enige afstand als tweede en derde keuze. Over de volle breedte van het Nederlandse bedrijfsleven wordt daar zo over gedacht (figuur 1). Bij kostenreductie denkt een op de drie ondernemingen in de eerste plaats aan het beëindigen van tijdelijke arbeidscontracten (figuur 2). Tegen de achtergrond van de grote krapte op de arbeidsmarkt ten tijde van de enquêtering is dit een opmerkelijk resultaat. Daarnaast zeggen de respondenten scherper te zullen onderhandelen met leveranciers en zal worden gesneden in andere kosten als overhead. Aanpassing van lonen en kortere werktijden zijn van ondergeschikt belang. Dit houdt waarschijnlijk verband met de beperkingen die bestaande (collectieve) arbeidsovereenkomsten en wettelijke

bepalingen met zich meebrengen. Overigens was ten tijde van de enquêtering de recentelijk opengestelde werktijdverkortingsregeling voor bedrijven die met een sterke vraaguitval kampen nog niet aan de orde. Wat hiervan het effect is kon ten tijde van de enquêtering derhalve niet worden gemeten. Onder de huidige omstandigheden van abrupte globale vraaguitval zonder zicht op een spoedig herstel bieden tijdelijke arbeidskrachten ondernemingen een snelle en goedkope manier om daar op in te spelen. Hoe snel hangt mede af van welke sectoren het hardst worden geraakt en in welke sectoren flexwerkers het meeste voorkomen. Volgens de enquête maken alle bedrijfstakken in aanzienlijke mate gebruik van tijdelijke arbeidskrachten. Ze komen verhoudingsgewijs vaak voor in de detailhandel en horeca, maar minder in de groothandel.

Snel oplopende werkloosheid

Hoe sterk kan de werkloosheid dit jaar oplopen als gevolg van het niet verlengen van tijdelijke arbeidscontracten? Op macroniveau bestaat ruim negen procent van de werkgelegenheid in Nederland uit flexibele arbeidscontracten (CBS, 2008a). Dit zijn bij elkaar 575.000 mensen. Hierin zijn ook de bijbaantjes van jongeren en studenten begrepen. Worden deze buiten beschouwing gelaten, dan gaat het nog steeds over naar ruwe schatting 460.000 personen. Daarmee steekt Nederland ruim uit boven de meeste andere Europese landen, met uitzondering van Spanje. In het meest zwarte scenario zou geen enkel tijdelijk arbeidscontract meer worden verlengd en loopt de werkloosheid in een jaar tijd met 460.000 personen op, wat zou neerkomen op een stijging van de werkloosheidsvoet met zes procentpunten. Dit lijkt in het licht van de enquête niet erg waarschijnlijk. Maar als een op de vier bedrijven daartoe zou overgaan, verdwijnen 120.000 tijdelijke arbeidsplaatsen in 2009, gemiddeld tienduizend per maand. Dit is beduidend meer dan besloten ligt

**In het meest
zwarte scenario zou
geen enkel tijdelijk
arbeidscontract
meer worden
verlengd en loopt
de werkloosheid in
een jaar tijd met
460.000 personen op**

in de in december verschenen verkenning van het CPB. Hierin loopt de totale werkloosheid (tijdelijke plus vaste banen) met vijftigduizend personen op in 2009 en komt de klap in 2010 met 145.000 extra werklozen (CPB, 2008). Volgens de decemberraming van De Nederlandsche Bank loopt de werkloosheid in 2009 met tachtigduizend personen op en in 2010 met nog eens tachtigduizend personen (DNB, 2008). Het is dan ook niet verrassend dat de uitzendbranche

MARCO HOEBERICHTS
EN AD STOKMAN
Onderzoekers bij De
Nederlandsche Bank

zelf heel somber is over haar omzetverwachtingen (CBS, 2008b). Het saldo van positieve en negatieve beoordelingen van het ondernemingsklimaat zakt van rond nul in het tweede en derde kwartaal van 2008 tot bijna -60 nu. Inmiddels houdt ook de consument serieus rekening met een sterke stijging van de werkloosheid de komende twaalf maanden. Hield in september 2008 negen procent van de consumenten daar rekening mee, in januari van dit jaar is dit percentage opgelopen tot 61. Dit zet het consumentenvertrouwen verder onder druk, waardoor huishoudens nog terughoudender worden met het doen van uitgaven.

Door het hoge aandeel van flexibele arbeidscontracten zou de werkloosheid in Nederland, onder vergelijkbare overige economische condities, sneller kunnen oplopen dan op andere plaatsen in Europa. Maar dankzij het grotere aanpassingsvermogen zouden de Nederlandse bedrijven zich wel eerder kunnen herstellen. Hier is een vergelijking met Spanje interessant, omdat de Spaanse arbeidsmarkt veel flexibele werknemers telt. Volgens de OESO is het aandeel flexibele werknemers in Spanje twee keer zoveel als in Nederland (OESO, 2008a). Zo houdt de OESO in haar jongste *Economic Outlook* rekening met een sterke stijging van de werkloosheid in Spanje, oplopend van 8,3 procent van de beroepsbevolking in 2007 tot 14,2 procent in 2009 (OESO, 2008b). Daar blijft volgens de OESO de werkloosheidsontwikkeling in het eurogebied ver bij achter. De werkloosheid in het eurogebied ontwikkelt zich van 7,4 procent naar 8,6 procent, bij een grofweg vergelijkbaar groeiprofiel.

Naast het laten afvloeien van de flexwerker wordt verscherping van de onderhandelingen met leveranciers als belangrijk middel gezien tegen vraaguitval. Hierdoor komen winstmarges hoger in de bedrijfskolom zwaarder onder druk te staan. Dit zal toeleveranciers kunnen dwingen te saneren, maar zou ten slotte kunnen leiden tot het faillissement van leveranciers, met ontslagen tot gevolg.

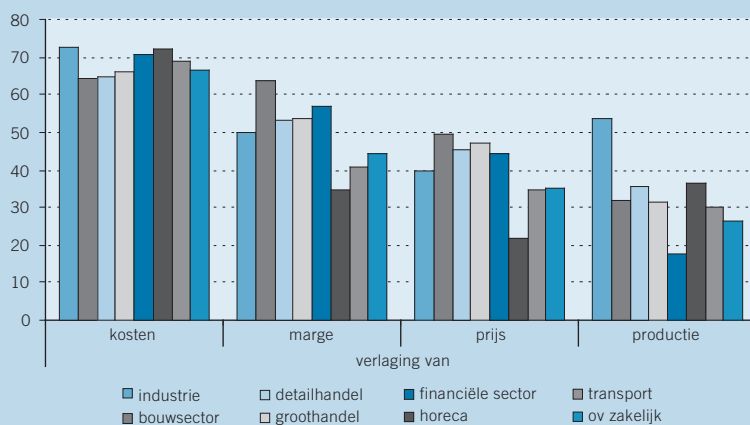
Conclusie

De werkloosheid in Nederland is op het moment nog steeds bijzonder laag. De vooruitzichten voor de Nederlandse arbeidsmarkt zijn echter somber en zouden wel eens negatiever kunnen uitpakken dan tot dusverre voorzien. De flexwerker zal dit waarschijnlijk als een van de eersten gaan ondervinden. Bij een scherp oplopende werkloosheid krijgt het vertrouwen van de consument in de economie een extra tik, daarmee ook zijn bestedingen en daarmee de groeioprognose voor 2009.

Figuur 1

Reactie bedrijven op substantiële vraaguitval (percentage respondenten dat de maatregel noemt)¹.

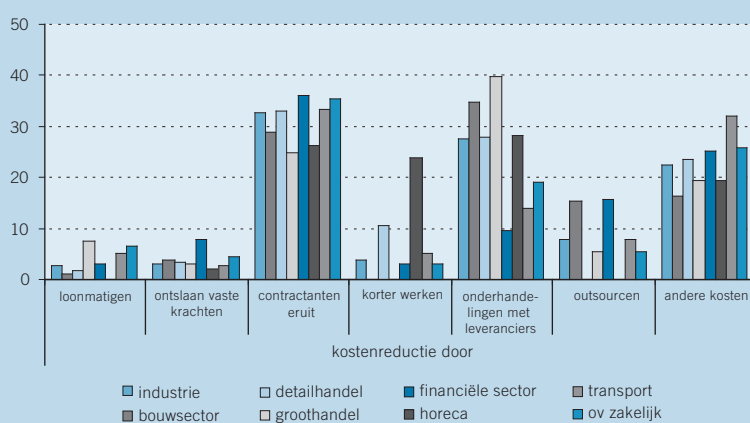

¹ Bedrijven mochten kiezen voor een combinatie van reacties. Zo kan een bedrijf een prijsdaling bewerkstelligen door een lagere marge of lagere kosten. Daardoor ligt per sector de som van de percentages ruim boven de honderd.

Bron: DNB op basis van TNS-NIPO-enquête

Figuur 2

Wijze van kostenreductie (percentage respondenten dat de maatregel noemt)¹.

¹ Bedrijven mochten bij deze vraag een keuzemogelijkheid aanvinken. Per sector tellen de percentages op tot honderd.

Bron: DNB op basis van TNS-NIPO-enquête

LITERATUUR

- CBS (2008a) *Webmagazine 29 september 2008*. Den Haag: CBS.
- CBS (2008b) *CBS Monitor uitzendbranche derde kwartaal 2008*. 9 december 2008. Den Haag: CBS.
- CPB (2008) *Nieuwsbrief december 2008*. Den Haag: CPB.
- DNB (2008) *Kwartaalbericht december 2008*. Amsterdam: DNB.
- OESO (2008a) *Labour force statistics*. Parijs: OESO.
- OESO (2008b) *OECD Economic Outlook no. 84, november 2008*. Parijs: OESO.